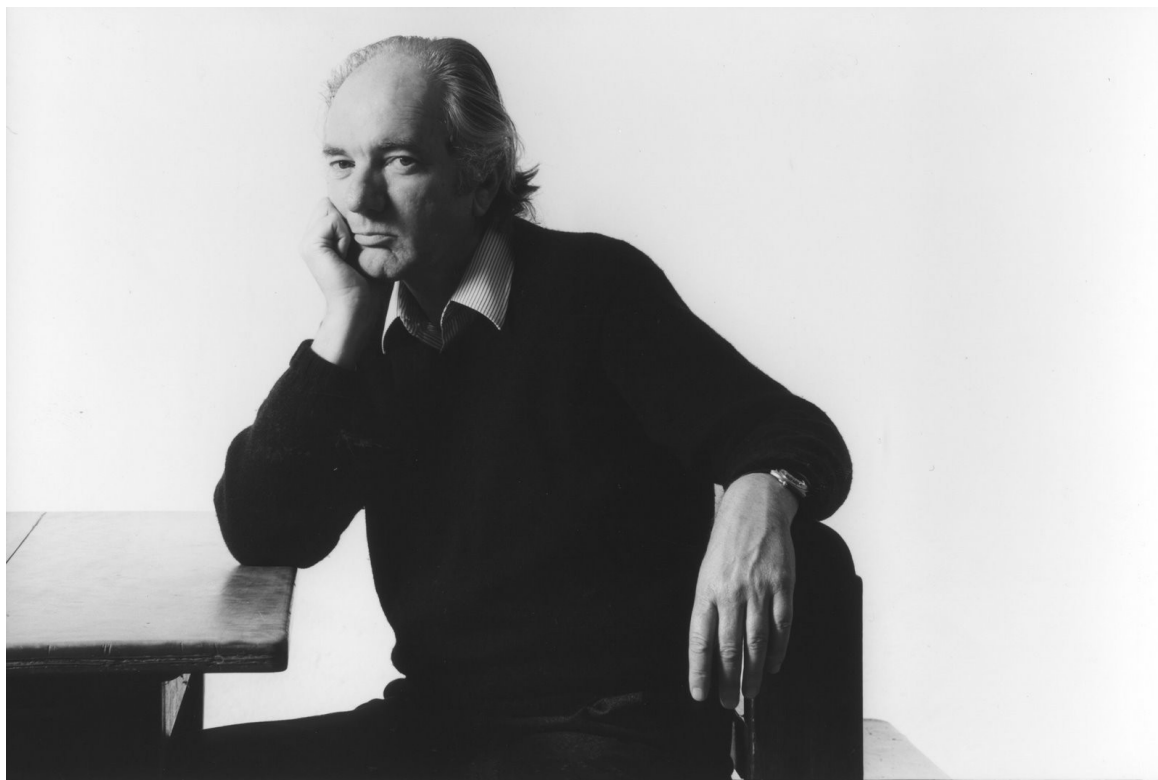

Kultur / **Bøger**

Nathuens Kategori

ANMELDELSE / 01.05.16

Thomas Bernhards kunstnertrilogi sætter nye standarder for kreativ brok og giver et bud på en ny betegnelse for mennesker, der er opblæste af egen status.

Benjamin Nehammer

Ve den der nævnes i en Bernhard-roman. Den østrigske forfatter, hvis kunstnertrilogi nu er endeligt oversat til dansk, har flere yndlingsskældsord, men figurerer man på siderne, er man sandsynligvis enten en »småborger« eller en »dilettant«. Eller en »nathuefilosof«, Bernhards udødelige betegnelse for Martin Heidegger. Jeg ved ikke helt hvad det betyder, udover at Heidegger rent faktisk gik med en lidt besynderlig nathue, men det er noget skidt noget at være.

Har man selv overværet et raserianfald, har man måske set, hvordan de groteske indsigter pludselig står i kø hos den grebne. Snart forholder tingene sig *i virkeligheden* sådan og sådan, pludselig er den og den person *i virkeligheden* en dum skiderik. Den rasende mener selv at frigive en form for usagt, begravet sandhed. Som når fortælleren i *Udergænger*, den første af de tre romaner, uddeler rasende lussinger til filosofien, som er defineret ved »en ynkelig aforistisk eftersmag.«

Med en populær ny anglicisme kalder vi det også for *et rant*. Forskellen fra at være helt almindeligt småsur er, at man i sit *rant* opnår en særlig blanding af vrede og klarsyn. Ordet stammer endda fra Shakespeare.

»I'll rant as well as thou,« lover Hamlet sin bedrageriske mor og bruger derved ordets dobbelte betydning: Han får på den ene side kaldt hende vanvittig, men giver også udtryk for, at han selv vil benytte sig af det kritiske potentiale, der ligger i at *rant*'e.

Den danske pendant—*at harcelere*—stammer fra fransk og konnoterer både »at plage« og »at pine«, men også »at plukke« eller »at skære af«. Når man harcelerer, skærer man altså noget fra; man går til kernen, til stammen.

De tre værker, *Udvergænger*, *Træfældning* og *Gamle Mestre*, handler hver om deres kunstgren. I *Udvergænger* bliver en pianist ved navn Wertheimer »tilintetgjort« (et vaskeægte Bernhard-ord) da han af klaverlegenden Glenn Gould får tildelt det navn, der inspirerer bogens titel. *Træfældning* handler om det østrigske teatermiljø, som Bernhard selv var en del af og afskyede på det groveste. I *Gamle Mestre* sidder Reger, en ældre musikkritiker, foran et maleri af Tintoretto, og hans kulturpessimistiske fabuleringen gengives for os af en ven, der er tydeligt influeret af Regers sortsyn. Reger har mistet sin kone ved et uheld, og synes at lede efter en forklaring, eller en eller anden slags forløsning, i kunsten.

Beskedent optimistisk

Trilogien har det tema tilfælles: Kunstens forhold til levet liv. For Reger er det liv blevet bittert, men han finder måske en mening i Tintoretto's maleri *Den Hvidskæggede Mand*, som han sætter sig foran hver anden dag. Meningen her er ikke en form for romantiseret kunstforherligelse—det er det i hvert fald ikke *kun*—Reger sidder der snarere for at »finde fejl ved de gamle mestre«, som han siger, for hvis der ikke var fejl selv ved de største, ville livet være »uudholdeligt«. Der er fra starten noget besynderligt på spil: Hvis alt virkelig er så nedtrykkende som Reger hævder, hvorfor sidder han så foran sit maleri så ofte? Har han endnu ikke fundet værkets fejl? Med denne implicite, mulige forklaring dingler Bernhard en forløsning foran os; Reger er muligvis rasende, muligvis pessimistisk og fortvivlet, men måske finder han håb i et maleri.

Ingen af de tre værkers fortællere er i stand til at fungere uden den kunst, der samtidig er ved at ødelægge dem. Wertheimer var for eksempel blevet en verdensberømt pianist, hvis bare han aldrig havde mødt *den bedste* pianist. Fra da af bliver Wertheimers kunst for evigt løsnet fra hans liv, og han begynder at forsumpe. Han er fanget mellem et liv uden kunst, og et liv der ifølge fortælleren er endnu værre, nemlig livet som dilettant. I *Træfældning*, der foregår over en enkelt middag, »fælder« fortælleren den sociale forløjethed, som værtsparret inkarnerer. Manden er alkoholiseret, kvinden prætentios, selvom de begge to nyder anerkendelse i teatermiljøet. De karikeres som gebisbærende og fjantede »selskabsonanister«, der i ramme alvor har inviteret til noget de kalder en »kunstnerisk middag«. Alle tre fortællere er dog klart ironiserede; deres evige pessimisme modsiges nemlig af deres egen iver. Selv *Træfældning* ender i en beskedent form for optimisme.

Trilogien kan læses som pessimistisk kulturkritik, men kan også læses som et rablende forsøg på at genforbinde kunst med levet liv. Og det projekt er grundlæggende positivt. Der er ikke kun en ambition om at nedrive det falske kulturparnas, der er også et ønske om at erstatte det parnas med en mindre forløjet tilgang til kunst, en tilgang der nådesløst skærer sig fri af filosofiske og æstetiske dogmer. Heidegger er, for Reger, og måske også for Bernhard, et sådant dogme, og derfor får han med nathuen.

En miserabel frikadelle

Netop Heidegger i nathue kunne både være Regers konstruktion og Bernhards egen. Alle tre værker gør brug af en stil, der gør det umuligt helt at placere, hvem der taler. Her, i *Træfældning*, gengiver den arrige fortæller en skuespillers raserianfald under en middag, og det i en stil der minder mistænkeligt meget om fortællerens egen:

»han sagde, at det var mere eller mindre uhørt at stille ham *et så dumt spørgsmål, for Deres spørgsmål er simpelthen for dumt*, og at hun, Jeannie Billroth, da ikke kunne forvente at få et intelligent svar på sit dumme spørgsmål, på sit *uforskammede spørgsmål ... den slags smagløshed forklædt som spørgsmål*«.

Der parafraseres ved hjælp af en simpel vægtning, kursiven, men vi glider ind og ud af parafrasen, og det er lige så meget vores fortæller, der er rasende, som det er skuespilleren. Det repetitive (*spørgsmål, spørgsmål...*) er et levn fra fortællerens fabulerende stil, en stil der konstant, næsten manisk, hakker sig frem og tilbage gennem et hændelsesforløb, som aldrig etableres til én samlet konstruktion. I stedet får vi en intimiderende tekstblok, der konstant bryder sin egen kronologi, men samtidig nægter at inddele sig i afsnit.

Det lyder ikke underholdende, men det er det. I den grad.

Man rives med af tekstens lange, komma-ivrige sætninger, og nyder samtidig at være indhegnet i en snæver fortælling, der i kraft af de rasende og utilregnelige fortællerstemmer kan skifte spor når som helst.

Reger skifter stille og roligt, næsten umærkeligt, fra at være den skrigende morsomme kritiker til at være en småskør racist. Hans indledende liste af hadeobjekter inkluderer lærere, museumsrundvisere, østrigske lokummer, enhver form for beundring, prisuddelinger (noget Bernhard selv afskyede), naturen og Beethoven. Selv forfatteren, der læser op i offentligheden, kaldes for »en miserabel frikadelle«. Så selvom Reger hader, er han trods alt demokratisk i sit had: *Det hele* er noget lort.

Årets Nathue

For den tragiske *ranter* Hamlet er afgrunden kun så dyb, som han selv kan tænke den. For Reger er princippet det samme: Han er et overvæld af pessimisme, ét stort vedholdende sortsyn, der ikke bare kaster sig over rimelige kulturelle problemer, men også kommer med tilfældige påstande, som at 80% af alle østrigere går i kedeldragt i fritiden, og at italienere, russere og englændere nødvendigvis er uudholdelige folkefærd. Her bevæger Regner sig langsomt over i det politisk tvivlsomme, og en del af

Gamle Mestres centrale ironi er da også, at hans evigt harcelerende intellekt netop fører til den fortvivlende galskab, som kunsten skulle redde ham fra.

Var man en doven læser af Bernhard, kunne man anklage ham for en alvorlig afart af kulturnihilisme. Læser man kunstnertrilogien sådan, som en slags selvfølgelig kulturpessimisme, er der ikke meget tilbage af charmen.

I stedet kan man, ved *ikke* at være en doven læser af Bernhard, få øje på romanernes centrale optimisme. I dokumentarfilmen *Die Ursache Bin Ich Selbst* proklamerer Bernhard, med syngende østrigsk dialekt, at det jo »netop er det skønne ved mine bøger, at det skønne overhovedet ikke er beskrevet. Det er selvsagt.«

En af Bernhards store fjender er skønhedens filosof, Kant. Som når Nietzsche »filosoferer med hammeren«, går vreden primært ud over det kantianske kunstsyn, der i sidste ende fjerner det skønne fra livet. Kants målsætning var at »bygge bro« mellem viden, kunst og moral, men forårsagede snarere den adskillelse mellem de tre, der for Bernhard stadig hærger. Den problematik er evigt på spil for Wertheimer, Reger, og for *Træfældnings* fortæller: Kunsten er ikke den endelige forløsning, den endelige livsbro, men den er samtidig det tætteste, man kommer på noget sådant.

På trods af Regers mavesure fabuleringen over samtiden, bliver han siddende ved sit maleri. Han forudsætter det skønne. Men hvad er det så Reger, med sit *rant*, får skåret fra? Noget helt afgørende: Illusionen om det ufejlbarlige. Heidegger var fejlbarlig, ligesom Tintoretto og de gamle mestre var det.

Og dét er nathuens kategori: Her hører man til, når man nyder for sikker status, når agtelsen slår over i nathuens kitschede komfort. Bernhards anstrengte forhold til den agtelse han selv modtog, kan man læse om i *My Prizes*. Han beskriver hver prisceremoni som total banalitet, hvor selv de der uddeler priserne er rystende ligeglade med, hvem der får dem.

Man kunne holde en prisuddeling, der var mere i Bernhards ånd: Årets Nathue. Den får man, så snart man glemmer, at man jo i virkeligheden altid er mindst én af de foretrukne Bernhard-ord: Uduelig, dilettantisk, eller slet og ret katastrofal.

FAKTA

Thomas Bernhard (f. 1942)

Østrigsk forfatter og dramatiker, der i sit testamente forbød al østrigsk iscenesættelse af sine

værker. På dansk findes også de fem selvbiografiske romaner, *Årsagen*, *Kælderen*, *Åndedrættet*, *Kulden* og *Et barn*, alle udgivet på forlaget Sisyfos. Kunstnertrilogien er udgivet af Basilisk.

Undergænger, 2011,
overs. Søren R. Fauth,
171 sider

Træfældning, 2013,
overs. René Jean
Jensen, 214 sider

Gamle Mestre, 2016,
overs. René Jean
Jensen, 207 sider